

УДК 373.5+061(73)

О. В. САДОВЕЦЬ

ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ В ОСВІТНІХ АСОЦІАЦІЯХ США

У статті досліджено процес професійного розвитку вчителів в освітніх асоціаціях США. Визначено їх види та проаналізовано стратегії професійного розвитку вчителів в американських освітніх асоціаціях – обов'язковий мінімум, професійний розвиток другого покоління та розвиток лідерських здібностей. Особливу увагу приділено цікавим та новітнім формам професійного розвитку вчителів в освітніх асоціаціях США – участі у групах за інтересами, цільових групах, супервізії, «теленаставництву» та ін.

Ключові слова: професійний розвиток, освітня асоціація, форма професійного розвитку

А. В. САДОВЕЦ

ФОРМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ АССОЦИАЦИЯХ США

В статье исследован процесс профессионального развития учителей в образовательных ассоциациях США. Определены их виды и проанализированы стратегии профессионального развития учителей в американских образовательных ассоциациях – обязательный минимум, профессиональное развитие «второго поколения» и развитие лидерских умений. Особое внимание уделено интересным и новейшим формам профессионального развития учителей в образовательных ассоциациях США – участию в группах за интересами, целевых группах, супервизии, «теленаставничеству» и др.

Ключевые слова: профессиональное развитие, образовательная ассоциация, форма профессионального развития.

O. V. SADOVETS

FORMS OF TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN THE U.S. EDUCATION ASSOCIATIONS

The article deals with the problem of teacher professional development in the U.S. education associations. Kinds of associations and strategies of teacher professional development in associations – the necessary minimum, «second generation» professional development and the development of leadership skills – are characterized in the article. Special attention is paid to interesting and new forms of teacher professional development in associations – Special Interest Groups, Task Forces, supervision, telementoring and others.

Key words: professional development, education association, form of teacher professional development.

На сучасному етапі розвитку суспільства все більші вимоги ставляться до освіти, яка покликана випереджати інші сфери суспільного життя людини і бути чинником її розвитку. Високі вимоги суспільства до школи, навчання і виховання підростаючого покоління реалізуються вчителем. Тому актуальним у сучасних умовах є досягнення компромісу між запитамі суспільства, рівнем професіоналізму вчителя і результатами його професійної діяльності. Це є можливим лише за умови постійного оновлення та вдосконалення знань, вмінь та навичок вчителя, поліпшення його педагогічної діяльності шляхом неперервного професійного розвитку.

Аналіз науково-теоретичної літератури вітчизняних та зарубіжних учених свідчить про значну увагу педагогічних кіл до різних аспектів проблеми професійного розвитку вчителів. На особливу увагу заслуговують новітні напрацювання професора Мічиганського університету Т. Штерна щодо критеріїв професійного розвитку вчителів. До них він відносить педагогічну діяльність, рефлексивну практику та колегіальну співпрацю [5, с. 48]. Встановлено, що в сучасних умовах особливої популярності серед учителів набуває колегіальна співпраця, що спричиняє перехід від відокремленого професійного розвитку до професійного зростання і співпраці в межах професійної групи [2, с. 34]. Американський педагог та дослідник М. Фуллан стверджує, що професійна діяльність учителя поліпшується в процесі співпраці з колегами у спеціально створеній для цього професійній спільноті [6, с. 46]. Таким чином, у сучасному освітньому просторі з'являється нова парадигма професійного розвитку вчителів, базовою одиницею якого стає не особа, а група – об'єднання фахівців.

Особливої актуальності парадигма колегіального професійного розвитку набула у США, де діють численні професійні об'єднання вчителів – внутрішньошкільні професійні спільноти та громадські освітні асоціації [4, с. 129]. Останні заслуговують на особливу увагу українських учених та освітян, оскільки в вітчизняному освітньому просторі діяльність освітніх асоціацій та професійний розвиток учителів у них не знаходять належного відображення в теорії та практиці педагогічної науки. Окремі аспекти досліджуваної проблеми викладені у працях Н. Мукан [1], М. Поташніка [2], Н. Баскіа [3], Д. Літл [4], М. Фуллана [6] та ін. Зважаючи на таку ситуацію, метою статті є вивчення позитивного зарубіжного досвіду професійного розвитку вчителів в освітніх асоціаціях США та запозичення прогресивних ідей в освітній простір України.

Здійснений аналіз американських енциклопедичних джерел дає змогу трактувати професійні асоціації як добровільні, неприбуткові організації громадян, пов'язаних спільними професійними цілями чи інтересами, і створені з метою розвитку професії та захисту суспільних і професійних інтересів членів асоціації [2, с. 34].

У науково-педагогічній літературі американських вчених професійні асоціації характеризуються як групи осіб, пов'язаних спільними професійними інтересами, ідеями, ідеалами, діяльність яких визначається певними нормами, принципами, цілями, професійною соціалізацією, колегіальністю, природною взаємозалежністю [8].

Професійні освітні асоціації США почали виникати у 70–80 роках ХХ століття, коли соціально-економічна та політична ситуація у країні дещо стабілізувалися, і вчителі почали приділяти більшу увагу своїм професійним інтересам та потребам, зокрема процесу професійного розвитку [1, с. 99]. Вони почали створювати професійні асоціації, основною метою діяльності яких було поліпшення якості освіти чи певних її галузей, підвищення навчальної успішності учнів та професійний розвиток учителів. Діяльність таких асоціацій зосереджується виключно на фахових інтересах членів.

Аналіз сучасних професійних освітніх асоціацій США дає підстави здійснити їх умовну класифікацію на:

- загальні, тобто ті, які об'єднують усіх учасників освітнього простору, зацікавлених у реалізації цілей діяльності асоціації (педагогів різних рівнів освіти та спеціальностей, представників різноманітних галузей освіти (наприклад, Асоціація педагогів Америки (Association of American Educators));

- фахові, які об'єднують вчителів за спеціальністю, навчальною дисципліною (наприклад, Американська рада вчителів іноземних мов (American Council of Teachers of Foreign Languages));

- галузеві, діяльність яких визначається інтересами певної сфери освіти чи науки (наприклад, Асоціація розвитку комп'ютерних технологій в освіті (Association for the Advancement of Computing in Education));

- асоціації за рівнем освіти (наприклад, Асоціація вчителів середніх класів (National Middle School Association)).

Вибір вчителем тієї чи іншої професійної асоціації визначається його професійними інтересами та потребами.

З'ясовано, що пріоритетним напрямом діяльності сучасних освітніх асоціацій США є професійний розвиток учителів, формування суспільно-позитивного образу вчителя та підвищення його професійного статусу, розвиток педагогічної професії. При цьому асоціації керуються переконанням, що професійний розвиток учителів – це запорука підвищення рівня навчальної успішності учнів, необхідна умова поліпшення процесу навчання та вдосконалення професійної діяльності вчителів [5, с. 49].

У процесі дослідження встановлено, що участь вчителів у професійній асоціації дає їм змогу стати частиною професійної спільноти, розширювати професійні знання та формувати нові навички, постійно вдосконалювати професійну діяльність, встановлювати нові професійні контакти та спілкуватися з досвідченими професіоналами-однодумцями як безпосередньо в асоціації, так і в мережі Інтернету, отримати доступ до необмеженої кількості корисної інформації, можливостей особистісного і професійного розвитку, кар'єрного зростання та прояву лідерських здібностей, що значно підвищує професіоналізм учителя [7].

Характерною особливістю професійного розвитку вчителів в американських освітніх асоціаціях є його реалізація через різноманітні форми. Форма професійного розвитку – це вид професійної діяльності вчителя, в результаті здійснення якої він професійно зростає, набуває нових знань, вмінь та навичок, досвіду, підвищує компетентність [6, с. 47]. В американському освітньому просторі всі форми професійного розвитку американських учителів об'єднано у три категорії: обов'язковий мінімум, професійний розвиток другого покоління та розвиток лідерських здібностей [3, с. 2].

Обов'язковий мінімум представлено такими формами професійного розвитку вчителів як симпозиуми, конференції та семінари, що організуються усіма асоціаціями. Аналіз джерел свідчить, що незалежно від діяльності асоціації щодо професійного розвитку, однією із провідних є стратегія організації і проведення щорічних конференцій, які відбуваються у формі секційних засідань різної тематики або зосереджуються на одній темі. Типовою тематикою конференцій є організація навчального процесу, педагогічна діяльність у класі, технології викладання, ініціативи освітніх реформ, зміст та вдосконалення навчальних програм. Тематика, як правило, визначається або пріоритетами організаційної політики асоціації або результатами опитування вчителів. Такі конференції є важливою формою професійного розвитку, яка дає вчителям змогу обмінюватися досвідом і ознайомлюватися з новими ідеями.

Зауважимо, що хоча американські науковці та вчені критично ставляться до конференцій та семінарів через відсутність їх безпосереднього зв'язку з практичною педагогічною діяльністю вчителів, їх вважають дієвими у поєднанні з формами професійного розвитку другого покоління.

Форми професійного розвитку другого покоління мають на меті значне розширення професійних знань, вмінь та навичок учителів і безпосередньо стосуються їх професійної педагогічної діяльності. Вони є більш практичними, ніж традиційні семінари та конференції, і включають: опрацювання професійної літератури та цінних науково-педагогічних ресурсів (зокрема у мережі Інтернету); участь у групах за інтересами (Interest Groups) та цільових групах (Task Forces); участь у колегіальних проектах; розробку та розвиток навчальних матеріалів і програм; публікації у виданнях асоціації; роботу у мережі Інтернету (курси, професійні форуми, теленаставництво та ін.); відвідування стаціонарних курсів, лекцій; зустрічі та обмін досвідом з професіоналами (часто з інших країн); наставництво та інструктування; здійснення наукових досліджень, сертифікація, стажування, педагогічне спостереження тощо [3, с. 7].

Вважаємо за доцільне проаналізувати найбільш цікаві та поширені серед членів американських освітніх асоціацій форми професійного розвитку другого покоління. Однією з таких є участь у групах за інтересами (Special Interest Groups). Групи за інтересами – це професійні спільноти вчителів-членів асоціації, що формуються відповідно до вузьких професійних інтересів, безпосередньо пов'язаних з певним напрямом діяльності асоціації. У таких групах відбувається тісна співпраця професіоналів-однодумців, котрі обговорюють та досліджують проблеми певної сфери освітньої політики країни та їх професійної педагогічної діяльності.

Основними напрямками діяльності груп за інтересами є проведення дискусій з проблеми дослідження та її аналіз, узагальнення та розповсюдження інформації, організація форумів, семінарів, круглих столів, презентацій, стимулювання інтересу до проблеми дослідження,

здійснення наукових та практичних досліджень, що стосуються тематики діяльності групи. Такі групи об'єднують дослідників з спільними інтересами з метою співпраці, дослідження нових підходів до вирішення проблеми, обміну інформацією та ресурсами, ідеями щодо нагальних професійних питань [4, с. 129]. Наведемо приклад: Національна асоціація двомовної освіти США (National Association of Bilingual Education) налічує близько 15 груп за інтересами, серед яких: «Критична педагогіка та двомовна освіта», «Ведення в іншомовне середовище», «Дошкільна двомовна освіта», «Початкова двомовна освіта», «Навчальні технології та мови», «Державна мовна політика», «Дослідження та оцінювання знань мови», «Вивчення англійської мови як іноземної учнями середніх шкіл», «Спеціальна освіта і вивчення мов» та ін. Цікавим є той факт, що Американська асоціація освітніх досліджень (American Educational Research Association) нараховує більше 100 груп за інтересами.

Не менш важливою формою професійного розвитку вчителів в асоціаціях є участь у цільових групах (Task Forces), які створюються президентом асоціації для вивчення та аналізу актуальних питань освітньої політики, що мають відношення до професійного розвитку вчителів та діяльності асоціації. Так, у 2003 році Американською асоціацією освітніх досліджень (American Education Research Association) була організована цільова група з дослідження шкільних навчальних програм, в результаті роботи якої було окреслено основні недоліки шкільних програм та сформульовано рекомендації щодо їх усунення [6, с. 48].

Популярною серед учителів-початківців є така форма професійного розвитку в асоціаціях як наставництво, що здійснюється висококваліфікованим педагогом, який виступає у ролі активного слухача/спостерігача. Наставник виконує такі функції: слідкує за роботою колеги-початківця, спрямовує його діяльність, ділиться інформацією, спонукає до активного осмислення власної педагогічної діяльності, робить зауваження та надає поради і ресурси, які допомагають учителю-початківцю професійно зростати, вдосконалювати свою діяльність та приймати певні рішення.

Заслуговує на увагу той факт, що з розвитком нових технологій в американському освітньому просторі з'явилася нова форма професійного розвитку – «теленаставництво» – наставництво з учителями першого року викладання у мережі Інтернету. Пройшовши програму теленаставництва, молодий учитель вже через рік сам може стати наставником вчителя першого року викладання. Цей тип наставництва є особливо поширеним в освітніх асоціаціях США.

Особливе зацікавлення викликає така форма професійного розвитку американських учителів як супервізія (різновид спостереження). У США супервізія вважається однією з найбільш ефективних та поширених форм професійного розвитку вчителів-початківців. Суть цієї форми професійного розвитку полягає у відвідуванні керівництвом чи висококваліфікованими педагогами школи заняття вчителя-початківця, під час якого здійснюється спостереження за його діяльністю, робляться нотатки та перевіряється відповідність педагогічної діяльності вчителя ряду критеріїв. У результаті робиться висновок про те, чи відповідає вчитель вимогам професії [3, с. 6].

У багатьох асоціаціях учителі можуть реалізовувати такі поширені форми професійного розвитку як професійна підготовка та навчання за допомогою спеціальних програм, ліцензування та сертифікація, навчальні курси у мережі Інтернету, участь у програмах та проектах професійного розвитку в асоціації чи інших організаціях та установах, з якими вона співпрацює.

Особливе значення для професійного розвитку вчителів в асоціаціях мають безкоштовні (чи зі знижкою) публікації у виданнях асоціації, підписка на професійний журнал та інформаційні бюлетені, доступ до цінних професійних видань. Таким чином, учителі отримують певні можливості: заявити про себе та свою роботу у наукових освітніх колах, бути в курсі останніх тенденцій розвитку у сфері діяльності, ознайомитися з працями кращих професіоналів.

Третя категорія професійного розвитку включає форми, які сприяють розвитку лідерських здібностей вчителів і допомагають зрозуміти їх позиційну силу в широкій освітній системі і суспільстві. Членство в асоціації надає вчителям можливість проявити свої лідерські здібності шляхом активної та свідомої участі в діяльності асоціації, що може призвести до висунення їх кандидатур на керівні та відповідальні посади як в межах асоціації, так і в школі,

окрузі чи навіть штаті [1, с. 100]. Формами професійного розвитку вчителів цієї категорії є участь у процесі розробки та розвитку національних стандартів освіти, представництво вчителями асоціації та її діяльності у власних школах, участь у процесі прийняття освітніх рішень державного значення. Великі національні асоціації часто створюють комітети за участю своїх членів, котрі слідкують за федеральною та штатною законодавчою політикою у сфері освіти, формують та подають пропозиції щодо її змін та поліпшення.

Зауважимо, що форми розвитку лідерських здібностей вчителів допомагають поєднувати педагогічну діяльність з ширшими контекстами професійної роботи. Реалізація форм професійного розвитку третьої категорії дозволяє вчителям виходити за межі класу, безпосереднього контексту своєї школи, оволодівати новим досвідом, що сприяє суттєвому інтелектуальному, соціальному і емоційному ознайомленню з ідеями та досвідом інших учителів. Завдяки таким можливостям учителі отримують перспективи відкриття і розвитку своїх особистісних сильних сторін, осмислюють роль та місце вчителя, його позиції в удосконаленні освітньої системи і суспільства в цілому [3, с. 5].

У результаті аналізу діяльності сучасних професійних освітніх асоціацій США та форм професійного розвитку вчителів у них можна зробити висновок про те, що асоціації є сприятливим середовищем для здійснення колегіальної співпраці вчителів, їх професійного зростання та вдосконалення. Встановлено, що форми професійного розвитку вчителів в асоціаціях спрямовані як на забезпечення обов'язкового мінімуму професійного зростання (семінарів та конференцій), так і на значне розширення та вдосконалення професійних знань, вмінь та навичок учителів завдяки формам професійному розвитку другого покоління. З'ясовано, що особливе місце в діяльності асоціацій відводиться формам професійного розвитку вчителів, які сприяють прояву та розвитку їх лідерських здібностей. Усе це свідчить про таку організацію діяльності професійних освітніх асоціацій США, яка спрямована на реалізацію різноманітних форм професійного розвитку вчителів у них з урахуванням їх професійних потреб та інтересів. Очевидно, що українським вченим та освітянам слід вивчати багатий позитивний досвід професійного розвитку вчителів в освітніх асоціаціях США з метою можливої його адаптації та реалізації в освітньому просторі України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Муқан Н. Стандарти професійного розвитку педагогів у США // Освіта Донбасу: науково-методичне видання. – № 5/6. – 2005. – С. 99–106.
2. Поташник М. Профессиональные объединения педагогов // Методические рекомендации. – М.: Педагогическое общество России. – 2002. – С. 34.
3. Baskia N. The other side of equation. Professional development and organizational capacity of teacher unions. – WALL working paper. – Toronto: Ontario Institute for Studies in Education, 2001. – №27. – P. 2–8.
4. Little J. Teachers' professional development in a climate of educational reform // Educational evaluation and policy analysis. – 15(2). – 1993. – P. 129.
5. Stern T. Cooperation between schools and universities as a catalyst for the professional development of teachers // Materials of International Conference to review research on Science, Technology, and Mathematics Education. – Trends in Science Education Research. – P. 48–49.
6. Fullan M. The new meaning of educational change. – New York: Teachers College Press. – 2001. – P. 46–49.
7. The benefits of joining a professional association. – AFT Task Force Report. – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 01.11.2008: <<http://www.gradschools.com/Article/professional-association/1569.html>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
8. The importance of professional associations. – UNESCO Online Discussion. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 01.11.2008: <<http://blogs.educationau.edu.au/ksmith/2008/04/03/importance-of-professional-associations/>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.